

FI

FI

FI

EUROOPAN YHTEISÖJEN KOMISSIO

Bryssel 21.4.2009
KOM(2009) 174 lopullinen

**KOMISSION KERTOMUS EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE JA
EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE**

**tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta
siviili- ja kauppaoikeuden alalla annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 44/2001
soveltamisesta**

KOMISSION KERTOMUS EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE JA EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE

tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 44/2001 soveltamisesta

1. JOHDANTO

1.1. Tausta

Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla annettu neuvoston asetukset (EY) N:o 44/2001 (Bryssel I)¹, jäljempänä 'asetus', antaa puitteet Euroopan oikeudelliselle yhteistyölle siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa. Siinä asetetaan yhtenäiset säännöt toimivaltaristiriitojen ratkaisemiselle ja helpotetaan tuomioiden, tuomioistuimissa tehtyjen sovintojen ja virallisten asiakirjojen vapaata liikkuvuutta Euroopan unionissa. Sillä korvattiin tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla tehty vuoden 1968 Brysselin yleissopimus, jota on muutettu useilla yleissopimuksilla uusien jäsenvaltioiden liittyessä kyseiseen yleissopimukseen, jäljempänä 'Brysselin yleissopimus'².

Euroopan yhteisö ja Tanska ovat tehneet sopimuksen tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla³. Sopimuksella on varmistettu asetuksen säännösten soveltaminen Tanskassa 1. päivästä heinäkuuta 2007. Samaa asiaa koskeva Luganon yleissopimus vuodelta 1988 sitoo jäsenvaltioita, Tanska mukaan lukien, sekä Islantia, Norjaa ja Sveitsiä⁴. Luganon yleissopimus korvataan lähitulevaisuudessa yhteisön, Tanskan ja edellä mainittujen valtioiden välillä tehdyllä yleissopimuksella⁵.

1.2. Kertomus

Tämä kertomus on laadittu asetuksen 73 artiklan mukaisesti ja se perustuu komission teettämään kokonaisselvitykseen asetuksen soveltamisesta käytännössä⁶. Lisäksi komissio on teettänyt selvityksen, jossa analysoidaan voimassa olevia kansallisia tuomioistuinten toimivaltaa koskevia säännöksiä tapauksissa, joissa vastaajan kotipaikka ei ole jäsenvaltiossa (toissijainen toimivalta)⁷. Komissio on teettänyt myös selvityksen⁸, jossa arvioidaan, mitä vaikutuksia olisi sillä, että yhteisö ratifioisi oikeuspaikkasopimuksesta tehdyn Haagin

¹ EYVL L 12, 16.1.2001, s. 1.

² EYVL C 27, 26.1.1998, s. 1.

³ EUVL L 299, 16.11.2005, s. 62.

⁴ EYVL L 319, 25.11.1988.

⁵ EUVL L 339, 21.12.2007, s. 1.

⁶ Selvityksen, jäljempänä 'kokonaisselvitys', ovat laatineet Prof. Dr. B. Hess, Prof. Dr. T. Pfeiffer ja Prof. Dr. P. Schlosser. Se on saatavilla osoitteessa

⁷ Selvityksen on laatinut Prof. A. Nuyts. Se on saatavilla osoitteessa

⁸ Selvityksen on laatinut GHK Consulting. Se on saatavilla osoitteessa

yleissopimuksen⁹. Tässä kertomuksessa on otettu huomioon myös komission vuonna 2004 teettämä selvitys oikeuden päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa¹⁰. Lopuksi mainittakoon, että Euroopan oikeudellinen verkosto siviili- ja kauppaoikeuden alalla keräsi vuoden 2005 aikana tietoa asetuksen soveltamisesta käytännössä komission laatiman kyselyn pohjalta.

Tällä kertomuksella on tarkoitus antaa Euroopan parlamentille, neuvostolle sekä Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle arvio asetuksen soveltamisesta. Kertomukseen liittyy vihreä kirja, jossa esitetään, mitä toimenpiteitä eräiden tässä kertomuksessa esiin tuotujen seikkojen perusteella olisi toteutettava jatkossa. Molemmat asiakirjat ovat pohjana julkiselle kuulemiselle, jonka yhteydessä selvitetään asetuksen toimivuutta.

2. ASETUKSEN SOVELTAMINEN YLEISESTI

2.1. Tilastotietoa asetuksen soveltamisesta

Useimmissa jäsenvaltioissa ei kerätä järjestelmällisesti tilastotietoa asetuksen soveltamisesta. Joitakin tietoja on kuitenkin saatu eräiden jäsenvaltioiden oikeusministeriöiden keskustietokannoista, kaupallisista ja tiedeyhteisöjen tietokannoista sekä julkaisuista ja oikeuskirjallisuudesta. Tietoja on hankittu myös ottamalla suoraan yhteyttä jäsenvaltioiden tuomioistuimiin ja haastattelemalla sidosryhmiä.

Toimivaltasäännöksiä on käsiteltävä erillään tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevista säännöksistä. Yleisesti ottaen asetusta sovelletaan useimmiten kaupankäynnin keskuksissa ja raja-alueilla. Toimivaltasäännöksiä sovelletaan yleisesti ottaen suhteelliseen pieneen osaan tapauksista: kaikista siviiliasioista määrä vaihtelee alle 1 prosentista raja-alueiden 16 prosenttiin¹¹. Tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä sovelletaan useammin. Täytäntöönpanokelpoiseksi julistamisesta tehtyjen tuomioistuinten päätösten määrästä ei ole kuitenkaan ollut mahdollista saada kattavaa tietoa. Määrät voivat olla hyvin vähäisiä (esim. Portugalissa 10 julistusta vuonna 2004) tai suurehkoja (esim. Luxemburgissa 420 julistusta vuonna 2004). Suurimpia määrät ovat raja-alueilla (esim. Saksassa lähellä Itävallan rajaa sijaitsevassa Traunsteinin Landgericht-tuomioistuimessa 301 julistusta).

2.2. Asetuksen yleinen arviointi

Asetuksella on luotu tehokas järjestelmä, joka perustuu kattaviin toimivaltasäännöksiin, rinnakkaisten menettelyjen koordinointiin ja tuomioiden liikkuvuuteen. Yleisesti ottaen asetusta pidetään hyvin onnistuneena välineenä, ja se on helpottanut valtioiden rajat ylittäviä vaikutuksia omaavien riita-asioden ratkaisemista. Asetuksessa säädetty oikeudellisen yhteistyön järjestelmä on onnistunut mukautumaan institutionaalisen ympäristön muuttumiseen (hallitusten välisestä yhteistyöstä Euroopan yhdentymisen välineeseen) ja tämän päivän kaupankäynnin uusiin haasteisiin. Sellaisena oikeusalan toimijat arvostavat sitä suuresti.

⁹ Ks. komission ehdotus yleissopimuksen allekirjoittamisesta KOM(2008) 538 ja SEC(2008) 2389, 5.9.2008.

¹⁰ *Study on making more efficient the enforcement of judicial decisions within the European Union: transparency of a debtor's assets, attachment of bank accounts, provisional enforcement and protective measures.* Selvityksen on laatinut Prof. Dr. B. Hess ja se on saatavilla osoitteessa http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/enforcement_judicial_decisions_180204_en.pdf

¹¹ Tiedot koskevat lähinnä vuosia 2003–2005.

Yleinen tyytyväisyys asetuksen toimintaan ei kuitenkaan tarkoita, että asetuksen toimivuutta ei voitaisi parantaa.

3. ASETUKSEN TIETTYJEN KOHTIEN ARVIOINTI

3.1. Eksekvatuurimenettelystä luopuminen

Eurooppa-neuvoston Tampereen (1999) ja Haagin (2004) ohjelmissa¹² antaman poliittisen mandaatin mukaisesti asetuksen tarkistamisen päätavoitteena olisi oltava eksekvatuurimenettelyn poistaminen kaikkien asetuksen soveltamisalaan kuuluvien asioiden osalta.

Kokonaisselvityksen perusteella eksekvatuurimenettelyyn liittyvät ensimmäisen oikeusasteen menettelyt jäsenvaltioiden tuomioistuimissa kestävät keskimäärin 7 päivästä 4 kuukauteen, kun hakemus on täydellinen. Jos hakemus on epätäydellinen, menettelyt kestävät vielä kauemmin. Hakemukset ovat usein epätäydellisiä ja oikeusviranomaiset joutuvat pyytämään lisätietoja, erityisesti käännoiksi. Useimmat hakemukset tuomion julistamisesta täytäntöönpanokelpoiseksi hyväksytään (90–100 prosenttia). Päätöksistä ainoastaan 1–5 prosenttiin haetaan muutosta. Muutoksenhakumenettelyt voivat kestää kuukaudesta kolmeen vuoteen jäsenvaltioiden erilaisista menettelykulttuureista ja tuomioistuinten työmäärästä riippuen.

Jos täytäntöönpanokelpoisuutta koskeva julistus kiistetään, syyksi kieltäytymiselle tuomion tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta esitetään useimmiten 34 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun asianmukaisen tiedoksiannon puuttuminen. Kokonaisselvitys kuitenkin osoittaa, että tällainen kiistäminen onnistuu nykyisin harvoin¹³. Selvitys osoittaa myös, että oikeusjärjestyksen perusteisiin vedotaan usein, mutta tämä peruste hyväksytään harvoin. Jos se hyväksytään, kyseessä on yleensä poikkeuksellinen tapaus, jossa pyritään turvaamaan vastaajan prosessuaaliset oikeudet¹⁴. Siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa näyttää olevan äärimmäisen harvinaista, että tuomioistuimet soveltaisivat oikeusjärjestyksen perusteita koskevaa poikkeusta ulkomaisen tuomioistuimen asiaratkaisun osalta. Muihin kieltäytymisperusteisiin vedotaan harvoin. Tuomioiden välinen ristiriitaisuus pitkälti vältetään, ainakin Euroopan tasolla, soveltamalla vireilläoloa ja samassa yhteydessä käsiteltäviä kanteita koskevia asetuksen säännöksiä. Tiettyjen toimivaltasäännösten tutkinnan osalta olisi harkittava, onko se edelleen sopusoinnussa ulkomaisen tuomioistuimen tuomion uudelleentutkimiskiellon kanssa. Säännöksen käytännön merkitys on niin ikään rajallinen, koska tuomioistuinta sitovat joka tapauksessa tuomion antaneen tuomioistuimen tekemät tosiseikkoja koskevat päätelmät.

3.2. Asetuksen toimivuus kansainvälisessä oikeusjärjestyksessä

Koska asetus on Brysselin yleissopimuksen seuraaja, näkökulma on oikeudenkäyntimenettelyssä vastaajan. Tämän vuoksi useimpia asetuksen toimivaltasäännöksiä sovelletaan ainoastaan, jos vastaajan kotipaikka on jäsenvaltiossa. Jos

¹² Neuvoston päätelmät on pantu täytäntöön siviiliasioita koskevan vastavuoroisen tunnustamisen ohjelmalla (EYVL C 12, 15.1.2001) ja Haagin ohjelman toteuttavalla toimenpideohjelmalla KOM(2006) 331.

¹³ Tämä johtuu erityisesti siitä, että asetuksesta on poistettu säännöllisen tiedoksiannon vaatimus, mikä on vähentänyt vastaajien osalta väärinkäyttömahdollisuuksia.

¹⁴ Ks. esim. asia C-7/98 (*Krombach*).

vastaajan kotipaikka ei ole jäsenvaltiossa, asetuksessa viitataan kansalliseen oikeuteen (toissijainen toimivalta) lukuun ottamatta tilanteita, joissa jäsenvaltion tuomioistuimilla on yksinomainen toimivalta asetuksen 22 tai 23 artiklan mukaisesti tai tiettyntyyppisiä asioita koskevista riidoista (esim. yhteisön tavaramerkit)¹⁵.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuimelle on esitetty useita esikysymyksiä asetuksen soveltamisesta kansainvälisessä oikeusjärjestyksessä. Asiassa C-412/98 (*Josi*) tuomioistuin selvensi, että asetuksen (aikaisemmin yleissopimuksen) toimivaltasäännöksiä sovelletaan asiassa, jossa vastaajan kotipaikka on jäsenvaltiossa ja kantajan kotipaikka kolmannessa valtiossa. Tästä seuraa, että vastaajat, joiden kotipaikka on jäsenvaltiossa, voivat luottaa asetuksen antamaan turvaan riidoissa, joissa on osapuolena henkilöitä, joiden kotipaikka on kolmansissa valtioissa. Asiassa C-281/02 (*Owusu*) tuomioistuin katsoi, että asetuksen säännökset, erityisesti perussääntö, jonka mukaan vastaajan kotipaikan tuomioistuimet ovat toimivaltaisia, ovat pakottavia eikä niitä voida syrjäyttää kansallisen lainsäädännön perusteella. Näin ei ole pelkästään suhteessa muihin jäsenvaltioihin vaan myös silloin, kun riita-asialla on liittymä kolmanteen valtioon eikä mitään muuta liittymää muihin jäsenvaltioihin. Tuomioistuin on analysoinut myös asetuksen toimintaa suhteessa kolmansien valtioiden lausunnossaan 1/03. Kyseisessä lausunnossa tuomioistuin esittää muun muassa, että kun vastaajan kotipaikka on jäsenvaltiossa, tapauksissa, joissa asetuksen 22 ja 23 artiklan mukaista yksinomaista toimivaltaa koskevat liittymäperusteet ovat kolmannessa valtiossa, sovelletaan asetuksen toimivaltasäännöksiä (ei ns. heijastevaikutusta).

Koska toissijaista toimivaltaa koskevia yhtenäistettyjä säännöksiä ei ole, yhteisön kansalaisten oikeussuojaa ei toteudu yhtäläisesti. Toissijaista toimivaltaa koskevasta selvityksestä käy ilmi, että näin on erityisesti tilanteissa, joissa asianosainen ei saisi oikeudenmukaista menettelyä tai riittävää suojaa kolmansien valtioiden tuomioistuimissa. Selvitys osoitti myös, että toimivallan määräytymistä koskevien yhteisten sääntöjen puuttuminen, kun vastaajan kotipaikka on kolmannessa valtiossa, saattaa vaarantaa yhteisön pakottavan lainsäädännön soveltamisen, esim. kuluttajansuojaa koskevan lainsäädännön (esim. lomaosakkeet), tai kauppaedustajia, tietosuojaa tai tuotevastuuta koskevan lainsäädännön soveltamisen. Jäsenvaltioissa, joissa ei ole ylimääräistä oikeussuojaa, kuluttajat eivät voi nostaa kannetta sellaista vastaajaa vastaan, jonka kotipaikka on kolmannessa valtiossa. Sama koskee esimerkiksi työntekijöitä, kauppaedustajia, kilpailuoikeuden rikkomisen tai tuotevastuuvahingon uhreja sekä henkilöitä, jotka aikovat hyödyntää EU:n tietosuojalainsäädäntöön liittyviä oikeuksia. Kaikilla näillä aloilla, joilla on pakottavaa yhteisön lainsäädäntöä, kantajat, joiden kotipaikka on yhteisössä, voivat menettää yhteisön säännösten heille tarjoaman suojan.

Ei ole myöskään olemassa yhteisiä sääntöjä kolmannen valtion tuomioiden oikeusvaikutuksesta yhteisössä. Tämä voi joissakin jäsenvaltioissa johtaa tilanteisiin, joissa kolmannen valtion tuomiot tunnustetaan ja pannaan täytäntöön, vaikka ne olisivat vastoin pakottavaa yhteisön lainsäädäntöä tai yhteisön lainsäädäntö edellyttäisi jäsenvaltioiden tuomioistuinten yksinomaista toimivaltaa.

Toissijaista toimivaltaa koskeva selvitys osoittaa, että runsaasti hämmennystä ja epävarmuutta aiheutuu siitä, että ei ole yhdenmukaistettuja sääntöjä siitä, missä tapauksissa jäsenvaltioiden tuomioistuimet voivat asetuksen perusteella jättää asian tutkimatta, ja antaa sen kolmansien valtioiden tuomioistuinten tutkittavaksi.

¹⁵ Asetus (EY) N:o 40/94 yhteisön tavaramerkistä (EYVL L 11, 14.1.1994, s. 1).

3.3. Oikeuspaikan valinta

Oikeuspaikkasopimuksiin sovellettava laki. Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen tulkinnan mukaan asetuksen 23 artiklassa säädetään laajasti ehdot oikeuspaikkasopimusten pätevyydelle. Näiden ehtojen tyhjentävyyteen liittyy kuitenkin epävarmuutta. Selvitys osoittaa, että joissakin tapauksissa osapuolten välinen sopimus alistetaan asetuksessa säädettyjen yhdenmukaisten ehtojen lisäksi toissijaisesti kansalliselle laille, joka määräytyy joko *lex forin* tai *lex causaen* mukaan. Tällä on epätoivottuja seurauksia, sillä oikeuspaikkasopimusta voidaan pitää yhdessä jäsenvaltiossa pätevänä ja toisessa pätemättömänä.

Oikeuspaikan valinta ja vireilläolovaikutus. On esiintynyt huolta siitä, että asetus ei riittävästi suojaisi yksinomaisia oikeuspaikkasopimuksia. Tämä johtuu siitä, että tällaisen sopimuksen sopimuspuolen on mahdollista nostaa jäsenvaltion tuomioistuimissa kanne vastoin oikeuspaikkasopimusta ja estää tällä tavoin asian käsittely valitussa oikeuspaikassa, jossa asia pannaan vireille ensimmäisen kanteen nostamisen jälkeen. Asiassa C-116/02 (*Gasser*) yhteisöjen tuomioistuin vahvisti, että asetuksen vireilläolovaikutusta koskeva säännös edellyttää, että tuomioistuimen, jossa kanne on nostettu myöhemmin, on keskeytettävä asian käsittely kunnes tuomioistuin, jossa kanne on ensin nostettu, on ratkaissut, onko se toimivaltainen vai ei. Asiassa C-159/02 (*Turner*) tuomioistuin on vahvistanut, että kansalliseen lakiin perustuvat menettelytavat, jotka voivat vahvistaa oikeuspaikkasopimusten vaikutusta (kuten oikeudenkäyntikiellot), eivät ole sopusoinnussa asetuksen kanssa, jos niiden vaikutus on epäasianmukainen muiden jäsenvaltioiden tuomioistuinten ratkaistessa, ovatko ne asetuksen nojalla toimivaltaisia.

Seurauksena olevat rinnakkaiset oikeudenkäynnit voivat johtaa viivästyksiin, jotka haittaavat sisämarkkinoiden toimivuutta. Joissakin tapauksissa sopimuspuoli voi käyttää viivästymistä hyväkseen ja tehdä pätevän oikeuspaikkasopimuksen tyhjäksi. Tällä tavoin sopimuspuoli saa itselleen perusteetonta kaupallista etua¹⁶. Rinnakkaiset oikeudenkäynnit aiheuttavat myös lisäkustannuksia ja epävarmuutta. On myös tuotu esiin, että yritysten luottotajat nostavat kanteita ennenaikaisesti varmistaakseen sopimuksessa nimetyn tuomioistuimen toimivallan. Tällä on kielteisiä taloudellisia seurauksia, jotka ilmenevät maksukyvyttömyyslausekkeina ja ristikkäisinä maksukyvyttömyyslausekkeina luottosopimuksissa. Tällaiset tilanteet ovat erityisen ikäviä esimerkiksi silloin, kun ensimmäinen oikeudenkäynti rajoittuu negatiiviseen vahvistuskanteeseen, joka estää täydellisesti pääasian käsittelyn.

Haagin yleissopimus oikeuspaikkasopimuksista. Komissio on tehnyt ehdotuksen oikeuspaikkasopimuksia koskevan yleissopimuksen allekirjoittamisesta¹⁷. Yleissopimus tehtiin kansainvälistä yksityisoikeutta käsittelevässä Haagin konferenssissa 30. kesäkuuta 2005. Yleissopimusta sovelletaan tapauksissa, joissa vähintään yhden asianosaisen kotipaikka on EU:n ulkopuolisessa sopimusvaltiossa. Asetusta taas sovelletaan, jos vähintään yhden asianosaisen asuinpaikka on jäsenvaltiossa. Tämän vuoksi olisi huolehdittava yleissopimuksen määräysten ja asetuksen säännösten johdonmukaisesta soveltamisesta. Tärkein kysymys on, onko edes jäsenvaltioiden tuomioistuinten toimivallan koordinoimiseksi asianmukaista säilyttää kaksi erilaista oikeudellista järjestelmää, joiden soveltaminen riippuu

¹⁶ Huomattakoon, että tällaisen toiminnan yleisyydestä ei ole tilastotietoa.

¹⁷ KOM(2008) 538, 5.9.2008.

siitä, onko jollakulla asianosaisista kotipaikka kolmannessa valtiossa¹⁸. Rinnakkaisten oikeudenkäyntien osalta yleissopimuksessa ei suoraan määrätä vireilläolovaikutuksesta, vaan sopimuksessa nimetty tuomioistuimien voi käsitellä kannetta vaikka rinnakkainen oikeudenkäynti olisi pantu vireille jossakin muualla. Muiden tuomioistuinten olisi lykättävä asian käsittelyä tai jätettävä se tutkimatta muutamia yleissopimuksessa määriteltyjä tilanteita lukuun ottamatta.

3.4. Teollisoikeudet

Asetuksen säännösten soveltaminen teollisuus oikeuksia koskevissa asioissa aiheuttaa ongelmia sekä oikeuksien haltijoille että niille, jotka haluavat riitauttaa tällaisia oikeuksia. Ensimmäinen ongelma on vireilläolovaikutusta koskevan säännöksen soveltaminen. Teollisoikeuksiin liittyvät oikeudenkäyntimenettelyt kuuluvat niihin asioihin, joissa asianosaiset ovat pyrkineet estämään toimivaltaista tuomioistuinta käyttämästä toimivaltaansa nostamalla kanteen toisessa tuomioistuimessa, jolta yleensä – ei kuitenkaan aina – puuttuu toimivalta, mielellään sellaisessa valtiossa, jossa toimivaltakysymystä ja/tai pääasiata koskeva oikeudenkäynti kestää pitkään. Tällainen taktiikka (torpedointi) voi olla erityisen vahingollinen, jos ensimmäisen oikeudenkäynnin tarkoituksena on vastuusta vapauttaminen, mikä tosiasiallisesti estää toista asianosaista nostamasta pääasiassa kannetta toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Se voi jopa johtaa tilanteeseen, jossa vahingonkorvauskannetta ei voida nostaa lainkaan: esimerkiksi jos tuomioistuin, jossa on nostettu patentinloukkauskanne, on katsonut, että sillä ei ole toimivaltaa asiassa, koska toisessa jäsenvaltiossa on jo nostettu vahvistuskanne, voi käydä niin, että patentinloukkauskanteen ajamista ei voida jatkaa enää myöhemmin ja että tuomioistuimilla, joissa vahvistuskanne on nostettu, ei ole toimivaltaa käsitellä patentinloukkauskannetta.

Torpedoinnissa ei käytetä patentinloukkausasioissa ainoastaan vahvistuskanteita vaan myös vastakanteita, jotka perustuvat patentin pätevyYTEEN. Vastaajat voivat patentinloukkausasias sa tehokkaasti estää oikeudenkäynnin, jos ne puolustuksessaan väittävät patenttia pätemättömäksi¹⁹. Koska patentin pätevyyttä koskeva kanne on nostettava sen jäsenvaltion tuomioistuimissa, jossa patentti on rekisteröity, patentinloukkausasiasa käsittävän tuomioistuimen on keskeytettävä oikeudenkäynti ja odotettava patentin pätevyyttä koskevan oikeudenkäynnin tulosta. Tähän voi kulua runsaasti aikaa, etenkin jos vastaaja ei (nopeasti) nosta pätevyysasiaa koskevaa kannetta. Teollisoikeuden loukkauksen uhri ei sitä paitsi voi kaikissa jäsenvaltioissa nostaa teollisoikeuden pätevyyttä koskevaa positiivista vahvistuskannetta.

Toinen patenttioikeudenkäyntien yhteydessä esiin tuotu ongelma on se, että samaan yrityskonserniin kuuluvia yhteisten toimintaperiaatteiden mukaisesti toimivia eurooppapatentin rikkojia vastaan ei ole mahdollista ajaa kannetta yhdessä ja samassa oikeudenkäynnissä²⁰. Kanteen nostaminen erikseen kullakin oikeudenkäyttöalueella merkitsee uhreille mittavia kustannuksia ja vaikeuttaa kanteiden tehokasta käsittelyä.

¹⁸ Edellä mainitussa yleissopimuksen ratifiointin vaikutuksia koskevassa selvityksessä (ks. alaviite 8), ja erityisesti sen liitteessä IV, on seikkaperäinen analyysi tilanteista, joita Haagin yleissopimuksen ja asetuksen soveltamisen seurauksena syntyy.

¹⁹ Asia C-315/01 (GAT).

²⁰ Asia C-539/03 (Roche Nederland)..

3.5. Vireilläolovaikutus ja samassa yhteydessä käsiteltävät kanteet

Vireilläolovaikutusta ja yhdessä käsiteltäviä kanteita koskevat asetuksen säännökset ovat aiheuttaneet ongelmia myös eräissä muissa tapauksissa.

Selvityksessä ei käynyt ilmi välitöntä käytännön tarvetta poiketa asetuksen 22 artiklassa tarkoitetusta yksinomaisesta toimivallasta. Torpedointia on kuitenkin kerrottu esiintyvän muilla erityisaloilla, kuten yritysluototuksessa ja kilpailuasioissa. Tämän vuoksi olisi mietittävä, olisiko nykyistä vireilläolosäännöstä syytä parantaa, jotta vahingolliset oikeudenkäyntitaktikat voitaisiin estää ja varmistaa hyvä oikeudenkäyttö yhteisössä.

Samassa yhteydessä käsiteltävien kanteiden osalta edellytys, että molemmat kanteet ovat vireillä tuomioistuimissa, ja viittaus kansalliseen lakiin samassa yhteydessä käsiteltävien kanteiden yhdistämisehtojen osalta estävät oikeudenkäyntien tehokkaan yhdistämisen yhteisön tasolla. Asetuksen nojalla ei ole tällä hetkellä mahdollista yhdistää kanteita, esimerkiksi useiden kantajien samaa vastaajaa vastaan nostamia kanteita, ja ajaa niitä yhden jäsenvaltion tuomioistuimissa²¹. Tällainen yhdistäminen olisi usein tarpeen, esimerkiksi kuluttajien ryhmäkanteiden ja EY:n kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvien vahingonkorvauskanteiden yhteydessä²². Jos tuomioistuin, jossa kanne on nostettu myöhemmin, jättää asian tutkimatta 28 artiklan 2 kohdan nojalla, seurauksena voi olla (tilapäinen) negatiivinen toimivaltaristiriita, jos ensimmäinen tuomioistuin ei katso olevansa kyseisen kanteen osalta toimivaltainen.

Yksi asetuksen tärkeimmistä uutuuksista oli, että siinä määritellään ajankohta, jolloin oikeudenkäynnin katsotaan olevan vireillä vireilläoloa ja samassa yhteydessä käsiteltäviä kanteita koskevia säännöksiä sovellettaessa. Yleisesti ottaen määrittely näyttää toimineen tyydyttävästi. Sen tulkinnan suhteen on kuitenkin esiintynyt jonkin verran epävarmuutta, joten voisi olla asianmukaista täsmentää esimerkiksi se, mikä viranomainen vastaa tiedoksiannosta, sekä tuomioistuimeen jättämisen ajankohta ja tiedoksiannosta vastaavan viranomaisen vastaanottoajankohta.

3.6. Väliaikaiset toimenpiteet

Väliaikaisten toimenpiteiden vapaa liikkuvuus on edelleen ongelmallista jäsenvaltioiden prosessioikeuden erojen vuoksi.

Ensimmäinen ongelma liittyy sellaisiin turvaamistoimenpiteisiin, jotka on annettu menettelyssä, johon vastaajaa ei ole kutsuttu, ja jotka on tarkoitus panna täytäntöön ilman, että ne annetaan vastaajalle ennalta tiedoksi. Tuomioistuin on katsonut asiassa C-125/79 (*Denilauler*), että tällaiset *ex parte* -menettelyt eivät kuulu asetuksen tunnustamis- ja täytäntöönpanojärjestelmän soveltamisalaan. Ei ole kuitenkaan täysin selvää, voidaanko tällaiset toimenpiteet tunnustaa ja panna täytäntöön asetuksen perusteella, jos vastaajalla on mahdollisuus riitauttaa toimenpide myöhemmin.

Toinen ongelma liittyy turvaamismääräyksiin, joiden tarkoituksena on tiedon ja todisteiden hankkiminen. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi asiassa C-104/03 (*St. Paul Dairy*), että käsitteen 'väliaikainen toimenpide tai turvaamistoimi' alaan ei kuulu toimenpide, jolla määrätään

²¹ Tällä hetkellä 6 artiklan 1 kohta mahdollistaa kanteiden yhdistämisen ainoastaan, jos vastaajia on useampia.

²² Ks. vihreä kirja kuluttajien kollektiivisista oikeussuojakeinoista (KOM(2008) 794, 27.11.2008) ja valkoinen kirja yhteisön kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvista vahingonkorvauskanteista (KOM(2008) 165, 2.4.2008).

todistajien kuulemisesta sen mahdollistamiseksi, että pyynnön esittäjä voi arvioida mahdollisen kanteen nostamisen tarkoituksenmukaisuutta. Ei ole täysin selvää, missä määrin tällaiset määräykset yleisesti ottaen jäävät asetuksen 31 artiklan soveltamisalan ulkopuolelle. On esitetty, että oikeussuojan saatavuus varmistuisi paremmin, jos asetuksessa säädettäisiin, että tällaisten toimenpiteiden osalta toimivaltaisista ovat paitsi ne tuomioistuimet, joilla on toimivalta pääasian suhteen myös sen jäsenvaltion tuomioistuimet, jossa halutut tiedot tai todisteet sijaitsevat. Erityisen tärkeää tämä on teollis- ja tekijänoikeusasioissa, joissa todisteet väitetystä rikkomisesta on suojattava etsintämääräyksillä, joiden tarkoituksena on takavarikko väärentämistapauksessa (*saisie-contrefaçon*) tai riidanalaisten tavaroiden yksityiskohtainen kuvaaminen (*saisie-description*)²³, sekä merenkulkuasioissa.

Ongelmia on tullut esiin myös sovellettaessa ehtoja, joita yhteisöjen tuomioistuin on asettanut asioissa C-391/95 (*Van Uden*) ja C-99/96 (*Mietz*), kun väliaikaisia toimenpiteitä määrää tuomioistuin, joka ei ole toimivaltainen tutkimaan pääasiaa. Erityisesti on epäselvää, miten pitäisi tulkita todellista liittymää haetun toimenpiteen pääasian ja tuomioistuimen alueellisen toimivallan välillä. Näin on erityisesti silloin kun toimenpiteen tavoitteena on väliaikainen maksuvelvollisuus tai yleisemmin, kun toimenpide ei koske omaisuuden takavarikointia.

Myös vaatimus, että väliaikaisesti suoritettujen maksujen palauttaminen on taattava, on aiheuttanut tulkintaongelmia, ja siitä aiheutuu kustannuksia, jos katsotaan, että maksujen palauttaminen voidaan taata ainoastaan hakijan antamalla pankkitakuilla.

3.7. Asetuksen ja välimiesmenettelyn suhde

Välimiesmenettely ei kuulu asetuksen soveltamisalaan. Se on jätetty soveltamisalan ulkopuolelle, koska välityssopimusten ja välitystuomioiden tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon sovelletaan New Yorkin yleissopimusta, jonka sopimuspuolia kaikki jäsenvaltiot ovat. Poikkeuksen laajuudesta huolimatta asetusta on joissakin tapauksissa tulkittu niin, että se tukee välimiesmenettelyä ja välitystuomioiden tunnustamista/täytäntöönpanoa. Välitystuomioiden tunnustaminen ja täytäntöönpano tapahtuu usein (ei kuitenkaan aina) asetuksen mukaisesti. Välimiesmenettelyn pääasiaa koskevat väliaikaiset toimenpiteet voidaan määrätä 31 artiklan nojalla, jos oikeusriidan kohde kuuluu asetuksen soveltamisalaan²⁴.

Selvitys osoittaa, että asetuksen suhde välimiesmenettelyyn aiheuttaa ongelmia. Vaikka vuoden 1958 New Yorkin yleissopimuksen katsotaan yleisesti ottaen toimivan tyydyttävästi, rinnakkaisia tuomioistuin- ja välimiesmenettelyjä esiintyy, jos välitystuomioistuin hyväksyy välityslausekkeen mutta tuomioistuin ei; kansalliseen lakiin perustuvat menettelytavat, joilla pyritään vahvistamaan välityssopimusten vaikutusta (kuten oikeudenkäyntikiellot), eivät ole sopusoinnussa asetuksen kanssa, jos niiden vaikutus on epäasianmukainen muiden jäsenvaltioiden tuomioistuinten ratkaistessa, ovatko ne asetuksen nojalla toimivaltaisista²⁵; välimiesmenettelyä edistäviä tai tukevia menettelyjä koskeva toimivaltajako ei ole yhdenmukainen²⁶; sellaisten tuomioiden tunnustaminen ja täytäntöönpano, jotka

²³ Ks. direktiivin 2004/48/EY 7 ja 9 artikla.

²⁴ Asia C-391/95 (*Van Uden*).

²⁵ Ks. asia C-185/07 (*West Tankers*).

²⁶ Ks. asia C-190/89 (*Marc Rich*). Välimiesmenettelyä edistäviä menettelyjä ovat esimerkiksi sellaiset, joiden tarkoituksena on välimiehen nimittäminen tai erottaminen, välityspaikan määrääminen, määräaikaisten asettaminen tai tuomioistuimen asiantuntijan nimittäminen todisteiden säilyttämistä varten.

tuomioistuimet ovat antaneet välityslausekkeesta välittämättä, on epävarmaa; välityslausekkeen pätevyyttä koskevien tai välitystuomion syrjäyttävien tuomioiden tunnustaminen ja täytäntöönpano on epävarmaa; välitystuomion sisältävien tuomioistuimen tuomioiden tunnustaminen ja täytäntöönpano on epävarmaa; ja New Yorkin yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien välitystuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa pidetään hitaampana ja tehottomampana kuin tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa.

3.8. Muita kysymyksiä

Edellä esitettyjen pääkohtien lisäksi esiin on otettu mm. seuraavat seikat.

3.8.1. Soveltamisala

Asetuksen soveltamisalan suhteen ei ole tullut esiin merkittäviä käytännön ongelmia edellä käsiteltyä välimiesasiaa lukuun ottamatta. Yhteisöjen tuomioistuimen tulkintaratkaisut antavat tarvittavaa ohjeistusta termin 'siviili- ja kauppaoikeudelliset asiat' tulkintaan ja asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle jättämiseen. Kokonaisselvitys kuitenkin osoittaa, että erityisiä oikeudenaloja koskevia yleissopimuksia koskevan 71 artiklan käytännön soveltamisessa on ongelmia.

3.8.2. Tuomioistuinten toimivalta

Selvitys osoittaa, että tuomioistuimilla ei ole käytännön ongelmia soveltaa kansallista 'kotipaikan' käsitettä asetuksen 59 artiklan 1 kohtaa sovellettaessa. Sen sijaan katsotaan olevan vaikeaa ratkaista vieraan valtion lain perusteella, että asianosaisella on kotipaikka toisessa jäsenvaltiossa (59 artiklan 2 kohta).

Joidenkin toimivaltasäännösten toimivuutta voitaisiin parantaa. Esimerkiksi asiassa C-462/06 (*Glaxosmithkline*) yhteisöjen tuomioistuin on vahvistanut, että 6 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta työ sopimusasioihin. Lisäksi selvitys osoittaa, että saattaa olla tarvetta irtaimen omaisuuden sijaintipaikan perusteella määräytyvään ei-yksinomaiseen toimivaltaan. Esineoikeutta koskevan yksinomaisen toimivallan osalta selvityksessä tuodaan esiin tarve valita oikeuspaikka toimistotilojen vuokrasopimuksissa ja tarve joustavuuteen loma-asuntojen vuokraamisen yhteydessä, jotta voidaan välttää oikeudenkäynti oikeuspaikassa, joka on kaikkien asianosaisten kannalta kaukana. Yhtiöoikeuden alalla on noussut esiin kysymyksiä, jotka koskevat yksinomaista toimivaltaa koskevan säännöksen soveltamisalaa ja sitä, että yhtiön 'kotipaikan' käsitteelle ei ole yhtenäistä määritelmää, mikä voi johtaa positiiviseen ja negatiiviseen toimivaltaristiriitaan.

Myös 6 artiklan 2 kohdan ja 11 artiklan epäyhtenäinen soveltaminen 65 artiklan mukaisesti sivullois oikeudenkäyntien yhteydessä aiheuttaa ongelmia. Sivullisia ja sivullista vastaan kanteen nostaneita asianosaisia kohdellaan eri tavoin jäsenvaltioiden prosessioikeudellisesta lainsäädännöstä riippuen. Lisäksi tuomioistuinten on vaikeaa arvioida toisten jäsenvaltioiden tuomioistuinten sellaisten tuomioiden vaikutusta, jotka on annettu sen seurauksena, että on annettu ilmoitus oikeudenkäynnistä kolmannelle (*litis denuntiatio*).

Merenkulkuasioissa on todettu esiintyvän ongelmia koordinoitaessa vahingonkorvausrahaston perustamiseen tähtääviä kanteita ja yksittäisiä vahingonkorvauskanteita. On myös tuotu esiin, että viittaus kuljetussopimukseen sovellettavaan lakiin määritettäessä konossementtiin

sisältyvän oikeuspaikkasopimuksen pätevyyttä konossementin haltijana olevaa kolmatta kohtaan²⁷, on keinotekoinen.

Kuluttaja-asioissa asetuksen 15 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdan soveltamisalaan kuuluvat kuluttajien tekemät luottosopimukset eivät enää vastaa kulutusluottomarkkinoiden kehitystä. Markkinoilla on lukuisia muuntyyppisiä luottotuotteita, mikä on otettu huomioon kulutusluottosopimuksista annetussa direktiiviissä 2008/48/EY²⁸.

Kun otetaan huomioon yhteisön tasolla käynnissä oleva kollektiivisia oikeussuojakeinoja koskeva työ, voidaan lopuksi vielä kysyä, olisiko syytä laatia ryhmäkanteita varten omat toimivaltasäännöksensä.

3.8.3. Tuomioiden tunnustaminen ja täytäntöönpano

Euroopan parlamentti pyysi 18. joulukuuta 2008 hyväksymässään päätöslauselmassa komissiota tekemään ehdotuksen, jolla edistetään virallisten asiakirjojen vapaata liikkuvuutta²⁹. Kokonaisselvityksessä tuodaan esiin myös seuraamusten vapaaseen liikkuvuuteen liittyviä ongelmia. Selvityksessä esitetään lisäksi joitakin keinoja rajoittaa täytäntöönpanomenettelyjen kustannuksia.

²⁷ Ks. asia C-387/98 (*Coreck Maritime*).

²⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/48/EY, annettu 23 päivänä huhtikuuta 2008, kulutusluottosopimuksista ja neuvoston direktiivin 87/102/ETY kumoamisesta (EUVL L 133, 22.5.2008, s. 66).

²⁹ Ks. Euroopan parlamentin päätöslauselma, 18. joulukuuta 2008, johon sisältyy suosituksia komissiolle virallisesta eurooppalaisesta asiakirjasta. Saatavilla osoitteessa <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0636+0+DOC+XML+V0//FI>.